

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Realizace programů zacházení ve Věznici
Příbram**

Autor práce: Milan Mastný DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Schrödllová

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Veronice Schrödllové (Váchové) za velmi užitečnou metodickou pomoc, odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytla při zpracování této práce.

ABSTRAKT

MASTNÝ, M. *Realizace programů zacházení ve Věznici Příbram: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013. 56 s.
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Veronika Schrödllová.

Klíčová slova: historie vězeňství, náprava, spravedlnost, trestní zákon, vězeňská služba, vězeň, vězení, výchova.

Práce se zabývá problematikou vězeňství v České republice, a to jak historií, tak i současností. Znat historii je jistě důležité, mnohem důležitější je však mít všeobecný přehled a aktuální informace ze současnosti. Z tohoto důvodu jsou v této práci vysvětleny základní pojmy a terminologie, které s vězeňstvím souvisí. Práce je zaměřena na resocializační proces odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Pozornost je věnována i tomu, jaký na tento proces mají vliv zaměstnanci věznice Příbram.

ABSTRACT

MASTNÝ, M. Realization of programmes in prison treatment Příbram: Bachelor thesis. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2013. 56 p. Supervisor: Mgr. Veronika Schrödllová.

Keywords: history of the prison, redress, justice, criminal law, prison service, prisoner, prison, education.

This bachelor thesis is concerned with the issue of prisons in the Czech Republic. It deals with its history and also with the present. It is very important to know history, but to have general outline and current information is more significant. That is the reason why this thesis explains the basic terms and terminology related to prison. The whole work is focused on process of resocialization of the convicts in punishment of imprisonment. There is given an attention to the influence of employees of the prison in Příbram.

Obsah

Úvod.....	7
1 Cíl a metodika bakalářské práce.....	9
2 Vězeňství v České republice.....	10
2.1 Základní účel trestu.....	11
2.2 Názvosloví a základní pojmy ve vězeňství.....	12
2.3 Legislativa upravující vězeňství v České republice.....	16
2.4 Rozdělení věznic v České republice.....	18
2.5 Historie vězeňství v České republice.....	20
2.6 Historie Věznice Příbram - Bytíz.....	23
2.6.1 Historie věznice do roku 1989.....	23
2.6.2 Vývoj věznice po roce 1989 a její současná profilace.....	24
3 Programy zacházení.....	25
3.1 Komplexní zpráva.....	27
3.1.1 Komplexní zpráva SARPO.....	29
3.2 Struktura programu zacházení.....	30
3.2.1 Pracovní aktivity programu zacházení.....	32
3.2.2 Vzdělávací aktivity programu zacházení.....	34
3.2.3 Speciálně výchovné aktivity programu zacházení.....	35
3.2.4 Zájmové aktivity programu zacházení.....	35
3.2.5 Oblast utváření vnějších vztahů.....	37
4 Realizace programů ve Věznici Příbram.....	39
4.1 Program „Zastav se, zamysli se a změň se“.....	39
4.1.1 Struktura a cíle programu.....	39
4.1.2 Statistické údaje.....	40
4.2 Komplexní reintegrační program.....	44
4.2.1 Struktura a cíle programu.....	44
4.2.2 Statistické údaje.....	46
Závěr.....	50
Seznam použitých zdrojů.....	52
Seznam zkratk.....	56

ÚVOD

„Ukažte mi vaše vězení a já vám řeknu, jaká je vaše společnost.“

W. Churchill

Od rozpadu komunismu ve střední Evropě došlo v České republice k radikálním změnám v sociální oblasti. Tato skutečnost měla vliv na rostoucí počet drogově závislých osob, nezaměstnaných a osob takzvaně společensky nepřizpůsobivých, z nichž se mnozí dostávají po spáchání trestných činů opakovaně do výkonu trestu odnětí svobody. Důsledkem jsou pak prohlubující se sociální problémy, které je nutné bezodkladně řešit. Z tohoto důvodu mají programy zacházení nezastupitelné místo ve věznicích při práci s odsouzenými. Jejich hlavním cílem je problém zachytit a analyzovat a následně zkoordinovat práci s odsouzenými a další pomoc tak, aby tyto aktivity přivedly odsouzené k získání potřebných sociálních dovedností a zejména ke změně jejich náhledu na trestnou činnost jako celek.

Vězeňské prostředí, stejně jako celá naše společnost, prochází značným vývojem, který přináší celou řadu změn. Charakteristickým znakem je posun od pouhé izolace pachatele od ostatní společnosti ke kvalitnějším způsobům zacházení s odsouzenými ve věznicích. V rámci vězeňského systému se tato změna týká nárůstu počtu zaměstnanců - specialistů, kteří s odsouzenými realizují speciálně výchovné programy. Jejich cílem je zabránění, respektive prevence, recidivy trestné činnosti. Tento přístup tak odpovídá naplnění účelu výkonu trestu, jak jej stanovuje trestní zákon. „Účelem trestu je chránit společnost před pachatelem trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“¹

Laická veřejnost mnohdy vnímá jednotlivé programy zacházení s odsouzenými jako pouhé ”hraní si s nimi”. Je však nutné si uvědomit, že pouhé umístění pachatele trestné činnosti do výkonu trestu odnětí svobody nezaručí, že nebude po svém propuštění v páčání trestné činnosti pokračovat. Naopak zaměříme-li se již po dobu výkonu trestu na posilování sociálních dovedností odsouzených, rozvoj a podporu jejich pracovních návyků, včetně možnosti zajištění pracovního zařazení po propuštění, roste

¹ ČESKO. Zákon č. 140/1961Sb. Trestní zákon (tresty). [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961. Hlava IV, oddíl první. [cit. 2012-11-1]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>>.

pravděpodobnost jejich úspěšného znovuzачlenění do běžné společnosti. Následně se tak sníží riziko recidivy trestné činnosti.

Bakalářská práce se touto problematikou bude hlouběji zabývat, přičemž se zaměří na konkrétní speciálně výchovné programy s odsouzenými, jejichž cílem je zejména změna náhledu odsouzených na trestnou činnost, přijetí zodpovědnosti za důsledky svého jednání a osvojení si sociálních a pracovních dovedností.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit vliv jednotlivých resocializačních programů, realizovaných zaměstnanci Věznice Příbram, na odsouzené. Úkolem bude popsat a zhodnotit jednotlivé programy zacházení během výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na programy: „Zastav se, zamysli se, změň se” a „Komplexní reintegrační program” pro osoby opouštějící prostředí Věznice Příbram.

Práce je rozdělena do několika kapitol, které se zabývají problematikou výkonu trestu odnětí svobody a programy zacházení. Teoretické poznatky jsou doplněny o aktuální statistiku odsouzených, kteří se zúčastnili některého z programů, na něž je práce zaměřena. Statistika poukazuje na aktuální stav odsouzeného ve vztahu k výkonu trestu odnětí svobody (přeřazení do mírnějšího typu věznice, podmíněné propuštění, opětovná recidiva) a na úspěšnost jejich pracovního zařazení.

Úvodní kapitola je věnována historii Věznice Příbram a je zpracována na základě získaných informací z publikací a internetových zdrojů o vězenství na Příbramsku. Další teoretická kapitola shrnuje a vysvětluje účel a funkci výkonu trestu odnětí svobody. Zabývá se smyslem trestání, tedy otázkou, zda dokáže prostředí ve věznici přesvědčit pachatele, aby dále nepokračoval v trestné činnosti. Další kapitola se v teoretické rovině zabývá jednotlivými programy zacházení ve věznici, které se stanovují individuálně na základě zpracování komplexní zprávy o odsouzeném.

Praktická část práce se věnuje vybraným programům. Program „Zastav se, zamysli se, změň se“ si klade za cíl motivovat odsouzené pachatele ve výkonu trestu odnětí svobody ke změně postojů a stylů myšlení. Jeho úkolem je prevence opětovného odsouzení - recidivy trestné činnosti. Je vhodný především pro odsouzené, kteří žádají o podmíněné propuštění a nebo se jim blíží konec výkonu trestu odnětí svobody. Výlučností programu „Zastav se, zamysli se, změň se“ je přesah získaných dovedností do života na svobodě. Dalším zkoumaným programem je „Komplexní reintegrační program“. Jeho cílem je minimalizace společenského znevýhodnění osob opouštějících prostředí Věznice Příbram a zlepšení jejich pozice na pracovním trhu. Program má pomoci těm osobám, které se připravují na své propuštění z Věznice Příbram a mají zájem o prosociální zařazení zpět do společnosti. V této části bude posouzena účinnost jednotlivých programů ve vztahu k další recidivě trestné činnosti u odsouzených, kteří se některého z nich zúčastnili.

Praktická část práce bude zpracována pomocí metody analýzy programů a přímé skupinové interakce s využitím zpětné vazby. Dále bude použita metoda dotazníku a řízeného rozhovoru s odsouzenými. Bakalářská práce čerpá z informací získaných z odborné literatury, zákonů a dalších pramenů. Budou využity aktuální informace o současném stavu odsouzených, kteří se zúčastnili programu „Zastav se, zamysli se, změn se“ a nebo „Komplexního reintegračního programu“.

2 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Základní účel trestu

Už z listiny základních práv a svobod vyplývá: „Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“²

Trest je jedním z výchovných prostředků. Je to opatření, které následuje po dokázaném provinění. Základní funkcí trestu je ochrana společnosti před pachatelem trestné činnosti. Jeho prostřednictvím má být dosaženo toho, aby se pachatel nedopouštěl další trestné činnosti a vedl řádný život. V případě trestu odnětí svobody je cílem naučit odsouzeného prostřednictvím programů zacházení sociálním dovednostem potřebným ke správnému fungování v běžných životních situacích a tím přispět k jeho úspěšné resocializaci. Velmi důležitým účelem trestu je, aby pachatel trestné činnosti dokázal rozpoznat důsledky svého nebezpečného chování a přijal za ně plnou odpovědnost.

Trest je zpravidla vnímán jako právní následek trestného činu. Vyjadřuje hodnocení pachatele a jeho jednání. Je rozhodnutím soudu, který jej uloží, pokud uzná vinu pachatele.³

Účelem trestu z psychologického pohledu je změnit osobnost pachatele tak, aby se v budoucnu nedopouštěl další trestné činnosti. Důležitá je i ochrana společnosti před pachatelem trestných činů. Tento účel trestu se považuje za základní.⁴

Trest má mít především tyto funkce:

odstrašující - jejím principem je odradit pachatele a současně zbytek společnosti od páchaní trestné činnosti

informační - informuje o nesprávném chování

² ČESKO. Zákon č. 2/1993 552 ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. [online]. In *Sbírka zákonů, České republiky*. Článek 7. [cit. 2012-12-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

³ FRYŠTÁK, M. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. díl, Brno, 2009, s. 100.

⁴ FRYŠTÁK, M. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. díl, Brno, 2009, s. 101.

nápravnou - délka trestu má být přiměřená tomu, aby se pachatel poskytl dostatečný čas pro nápravu jeho chování

preventivní - vést pachatele i ostatní společnost k tomu, aby se vyvarovali jednání, které vedlo k trestu

Za spáchané trestné činy může soud uložit pouze tyto tresty:⁵

- a) odnětí svobody
- b) domácí vězení
- c) obecně prospěšné práce
- d) propadnutí majetku
- e) peněžitý trest
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- g) zákaz činnosti
- h) zákaz pobytu
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- j) ztrátu čestných titulů a vyznamenání
- k) ztráta vojenské hodnosti
- l) vyhoštění

S odsouzeným se ve výkonu trestu musí zacházet tak, aby byla respektována jeho lidská důstojnost, v případě potřeby mu musí být zajištěno odpovídající zdravotní ošetření. Podle možností věznice má být zachováno jeho právo na náboženské vyznání.

2.2 Názvosloví a základní pojmy ve vězenství

• **Penologie** - (z lat. poēna – trest a z řec. logos – nauka) nauka o prevenci nezákonnosti a zločinnosti, trestání, druzích trestu a jejich účinnosti.⁶ Penologie vychází z kriminologie, trestního zákona, ze sociologie a také z pedagogiky.

⁵ ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In :*Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 4, §52. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H.. *Psychologický slovník*. Praha, 2000, s. 404.

• **Kognitivně - Behaviorální terapie (KBT)** - je kombinací kognitivní a behaviorální terapie. Behaviorální terapie - psychologický směr vzniklý v Anglii a ve Spojených státech v 50. letech minulého století.⁷ Staví zejména na výzkumech týkajících se procesů učení, poruchy chování jsou proto vnímány jako naučené reakce. Kognitivní terapie se zaměřuje na poznávací procesy, zejména myšlení. KBT pak spojuje oba tyto přístupy dle aktuální potřeby.⁸

Základním předpokladem, z něhož se vychází, je předpoklad, že psychické problémy lze zmírnit případně zcela vyléčit tím, že jedinec pojmenuje a následně změní své chybné či narušené představy, myšlenky a chování. Hlavním cílem KBT jsou konkrétní životní změny, které vedou ke zlepšení aktuálního psychického stavu klienta.⁹

• **Socializace** - celoživotní biologické, psychické a sociální zrání jedince, které probíhá v průběhu celého jeho života. Sociálním zráním rozumíme přebírání rolí, s nimi spojených norem a hodnot odpovídajících věku a pohlaví. Dále sem řadíme účast na vymezování současných a předjímání budoucích rolí (hrou, studiem, přípravou na narození dítěte atd.), ale i nutné zapomínání rolí, které již nejsou v daném věku a situaci funkční. Do života každého zasahují jak události jedinečné (nemoc, smrt blízkého), tak celospolečenské (krize, války, revoluce apod.). V „normálním vývoji“ jedince patří k nejvýznamnějším událostem takové, které průběh a prožívání každodennosti (tedy i normy, hodnoty, vztahy a role) zásadně mění, a to způsobem typickým pro množství lidí určité věkové skupiny, pohlaví, někdy i sociálního statusu (např. první nástup do školy, sňatek, narození dítěte, syndrom „prázdného hnízda“, odchod do penze atd.). Neúspěšná socializace je problémem jak pro jedince (riziko společenského vyloučení), tak pro společnost (negativní důsledky sociální deviace).¹⁰

• **Resocializace** - ne vždy jsou normy jedince ve shodě s těmi, jež zastává většinová společnost. To je dáno tím, že jedinec si je často osvojoval v rámci sociálních interakcí se skupinou, k níž náležel, a jejíž systém hodnot byl odlišný od hodnot, jež přijímala a

⁷ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha, 2005, s. 62.

⁸ CHYTKA, R. *Kognitivní terapie* [online]. 13.06.2009, poslední revize 9.3.2013 [cit. 2013-03-09]. Dostupný z WWW: < <http://www.viafit.cz/clanek/001-kognitivne-behavioralni-terapie/> >.

⁹ KRATOCHVÍL, Stanislav: *Základy psychoterapie*. Praha, 2006, s. 36.

¹⁰ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha, 2002, s. 45.

akceptovala majoritní společnost. Resocializace je tedy proces, jehož cílem je, aby daný jedinec přijal a osvojil si hodnoty a normy většinové společnosti.¹¹

- **Prizonizace** - negativní důsledek dlouhodobého pobytu ve vězení. Vězeňské prostředí intenzivně působí na odsouzené, u nichž může vlivem dlouhodobého pobytu dojít k výrazné ztrátě kontaktu s realitou běžného života. Důsledkem může být i to, že někteří z odsouzených přijmou život ve vězení jako svůj základní životní styl.¹²

- **Rehabilitace** - je chápána jako souhrn speciálních pedagogických postupů, kterými se upravují společenské vztahy, obnovují narušené praktické dovednosti a schopnosti, i možnosti seberealizace odsouzeného.¹³

- **Odsouzený** - než se člověk stane odsouzeným, musí nejprve spáchat čin, který zákon stanoví jako trestný. Do té doby se na něj hledí jako na nevinného. Poté, co je shledán vinným ze spáchání trestného činu, stává se z něho odsouzený.

- **Vězení** - „je to zařízení, ve kterém odsouzení vykonávají trest odnětí svobody. V České republice se dle přísnosti dohledu nad pachateli trestné činnosti rozlišují čtyři typy věznic. Zřizování a rušení věznic je v kompetenci ministra spravedlnosti.“¹⁴

- **Soud** - se řídí základním principem, že "před soudem jsou si všichni rovni"¹⁵. Je hlavním vykonavatelem spravedlnosti. V České republice je zavedena čtyřstupňová soustava soudů (okresní, krajské, vrchní a po jednom nejvyšším a nejvyšším správním). Zcela mimo soustavu soudů pak stojí Ústavní soud.

- **Vězeňská služba** - „je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Je zřízena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky ve znění pozdějších

¹¹ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha, 2004, s. 332.

¹² ZOUBKOVÁ, I., CEJP, M., MAREŠOVÁ, A., MOULISOVÁ, M., NIKL, J., SCHEINOST, M., *Kriminologický slovník*. Plzeň, 2011, s. 143.

¹³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠOVÁ, J., *Pedagogický slovník*. Praha, 1995, s. 187.

¹⁴ ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 30. června 1999 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1999, Hlava I, Díl 1, § 5. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

¹⁵ ČESKO. Zákon č. 6/2002 ze dne 30. listopadu 2001 Zákon o soudech a soudcích. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2002, Hlava I, Díl 1, oddíl 1, §4. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>>.

předpisů. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, který je jmenován a odvoláván ministrem spravedlnosti. Zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody, ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Odpovídá za dodržování podmínek VTOS, kdy střeží, převádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve VTOS. Zaměstnanci Vězeňské služby ČR prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na odsouzené, s cílem vytvořit pro ně předpoklady pro jejich řádný život po propuštění.¹⁶

- **Funkce věznění** - výkon trestu odnětí svobody patří mezi nejdůležitější způsoby boje civilizované společnosti proti páčání trestné činnosti.

- **Detenční ústav** - jedná se o ochranné zařízení pro zvláště nebezpečné pachatele s duševními poruchami (psychiatrickými nebo sexuologickými nemocemi). Do tohoto zařízení se také umísťují osoby, které se odmítají podrobit ochranné léčbě nebo osoby, u kterých by léčba nepřinesla zlepšení.¹⁷

- **Právo** - je definováno jako souhrn obecně závazných pravidel stanovených a sankcionovaných státem.¹⁸ Rozdělujeme objektivní a subjektivní právo. Objektivním právem se rozumí souhrn právních norem, které fungují jako obecně závazná pravidla chování uznaná státem.¹⁹ Právní normy stanovují prostřednictvím příkazů, zákazů a dovolení, jaké chování je ve společnosti žádané a jaké není. Subjektivní právo je možnost chování občana a je zaručeno objektivním právem.²⁰

- **Občanský zaměstnanec** - mimo příslušníků ve služebním poměru působí na vězně i takzvaní občanskí zaměstnanci, kteří jsou v pracovním poměru. Mezi občanské zaměstnance řadíme: lékaře, duchovní, psychology, vychovatele, sociální pracovníky, speciální pedagogy, vychovatele atd.²¹

¹⁶ ČESKO. Zákon č. 555/1992 ze dne 17. listopadu 1992 Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1993, Hlava I, § 1, § 2. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

¹⁷ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 163.

¹⁸ MADAR, Z. *Slovník českého práva*. Praha, 2002, s. 1120.

¹⁹ MADAR, Z. *Slovník českého práva*. Praha, 2002, s. 1130.

²⁰ MADAR, Z. *Slovník českého práva*. Praha, 2002, s. 1133.

²¹ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice, 2006, s. 37.

2.3 Legislativa upravující vězenství v České republice

Nejdůležitější zákon o vězenství je Zákon o výkonu trestu odnětí svobody - z. č. 169/1999 Sb., který „upravuje VTOS ve věznicích. Zahrnuje pravidla pro zacházení s vězni, programy zacházení, odměny a kázeňské tresty pro odsouzené. Upřesňuje zásady výkonu trestu, podmínky pro zařazování odsouzených do odpovídajících vězeňských zařízení a také upravuje životní podmínky odsouzeného ve vězení. **Stanovuje jeho práva:**

- rovnost práv
- poskytování zdravotní péče a zachování sociálních podmínek odsouzených
- právo na přijímání a odesílání korespondence
- právo na přijímání návštěv v čase určených věznicí
- duchovní a sociální služby
- právo na uspokojení kulturních potřeb
- právo na používání dalších věcí např. půjčování společenských her
- právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby
- přijetí balíčku, peněz a nakládání s nimi
- ochrana práv odsouzeného včetně prostředků právní ochrany
- omezení a zbavení některých práv a svobod

a povinnosti:

- plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby
- povinnost pracovat, pokud je přidělena odsouzenému práce
- plnit povinnosti vyplývající z programu zacházení
- povinnosti šetrného zacházení se svěřenými věcmi, dodržovat zásady slušného jednání, povinnost nepoškozovat cizí majetek
- povinnost podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajištění vnitřního pořádku ve věznicí
- umožnit kontrolu osobních věcí odsouzeného
- povinnost pravidelně se podrobovat lékařským prohlídkám
- povinnost podrobit se úkonům, které jsou nezbytné pro komplexní zprávu
- ohlašovací povinnost zaměstnancům Vězeňské služby např. nemoci, ohrožení bezpečnosti odsouzeného, skutečnosti týkající se sociálního zabezpečení odsouzeného
- hradit náklady zdravotní péče a dodržovat zásady hygieny

- povinnost hradit náklady a nahradit další náklady spojené s výkonem trestu²²

Vyhláška výkonu trestu odnětí svobody - **vyhl. č. 345/1999 Sb.** se podrobně zabývá „podmínkami pro přemísťování a propouštění odsouzených, přijetí a umístění vězně do vězeňského zařízení.“²³

„Popisuje práva odsouzeného, jako např. vycházky, přijímání návštěv, přijetí balíčku, užívání telefonu, oblečení atd. V části o ochraně práv a oprávněných zájmů odsouzených uvádí organizace, na které se odsouzení mohou obracet, pokud jsou kráceni či omezeni na právech.“²⁴

Nejdůležitější část uvádí realizaci programů zacházení, kterými působí zaměstnanci VS na odsouzené.

Zákon o Vězeňské službě a justiční strážci ČR - z. č. 555/1992 Sb. Tímto zákonem zanikl 1.1. 1993 Sbor nápravné výchovy a vznikla Vězeňská služba. Tento zákon je stavěn na základech demokratického státu.

Při výkonu vězeňství v České republice se mimo výše uvedených používají i další právní předpisy. Nejdůležitější z nich jsou rozděleny dle právní síly na:

Ústavní zákony: č. 1/1993 Sb. - Ústava České republiky.

č. 2/1993 Sb. - Listina základních práv a svobod.

Zákony: č. 341/2011 Sb. - o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů.

č. 40/2009 Sb. - trestní zákon.

č. 257/2000 Sb. - o probační a mediační službě.

č. 218/2003 Sb. - o soudnictví ve věcech mládeže.

č. 283/1993 Sb. - o státním zastupitelství.

č. 293/1993 Sb. - o výkonu vazby.

č. 101/2000 Sb. - o ochraně osobních údajů.

²² ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 30. června 1999 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1999, Hlava I, Díl 1. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

²³ ČESKO. Vyhláška č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999 Vyhláška Ministerstva spravedlnosti kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. Hlava II. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

²⁴ ČESKO. Vyhláška č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999 Vyhláška Ministerstva spravedlnosti kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. Hlava III. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

č. 106/1999 Sb. - o svobodném přístupu k informacím.
č. 40/1964 Sb. - občanský zákoník.
č. 141/1961 Sb. - trestní řád.
č. 200/1990 Sb. - o přestupcích.
č. 2/1969 Sb. - o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy.

Nařízení vlády: č. 365/1999 Sb. - o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve VTOS.

Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti: č. 109/1994 Sb. - Řád výkonu vazby.
č. 10/2000 Sb. - o srážkách z odměny osob, které jsou ve VTOS zaměstnány.
č. 93/2001 Sb. - o hospodářské činnosti VS České republiky.

Mezi další právní úpravy se řadí nařízení ministra spravedlnosti a generálního ředitele Vězeňské služby a mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána. Dále pak vnitřní řád věznice (který vymezuje konkrétní aplikace výše postavených zákonů a nařízení na podmínky jednotlivých věznic), nařízení ředitele věznice a další předpisy.

2.4 Rozdělení věznic v České republice

Věznice je zařízení, kde si odsouzení odpykávají trest odnětí svobody. V České republice se rozlišují čtyři typy věznic. Podle trestního zákona č.40/2009 Sb. se rozdělují dle přísnosti dohledu nad odsouzenými. Odsouzení jsou zařazováni do jednotlivých typů dle závažnosti jejich trestného činu a jeho okolností, konkrétní typ věznice určuje soud.

- **Věznice s dohledem** - odsouzení za nedbalostní přečin, kteří dosud nebyli ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin.²⁵
- **Věznice s dozorem** - odsouzení za nedbalostní přečin, kteří již byli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin a prvotrestaní odsouzení za úmyslný trestný čin s trestní sazbou do tří let.²⁶
- **Věznice s ostrahou** - odsouzení za úmyslný trestný čin, u nichž nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem, nebo se zvýšenou ostrahou a odsouzení, jež nebyli pro přečin spáchaný z nedbalosti zařazeni do věznice s dohledem nebo s dozorem.²⁷ Věznice s ostrahou má statut uzavřené věznice se středním střežením. Jsou zde použity speciální stavebně technické prostředky a ozbrojené stráže k zabránění útěku vězňů z věznice.²⁸
- **Věznice se zvýšenou ostrahou** - odsouzení k výjimečnému trestu (§ 54), odsouzení, kterým byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), zvláště závažný zločin (§ 14 odst. 3) s trestní sazbou ve výměře nejméně osmi let, odsouzení, kteří byli odsouzeni za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu.²⁹

Soud může zařadit pachatele do věznice jiného typu, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno. Do věznice

²⁵ ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 5, §56. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

²⁶ ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 5, §56. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

²⁷ ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 5, §56. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

²⁸ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 108.

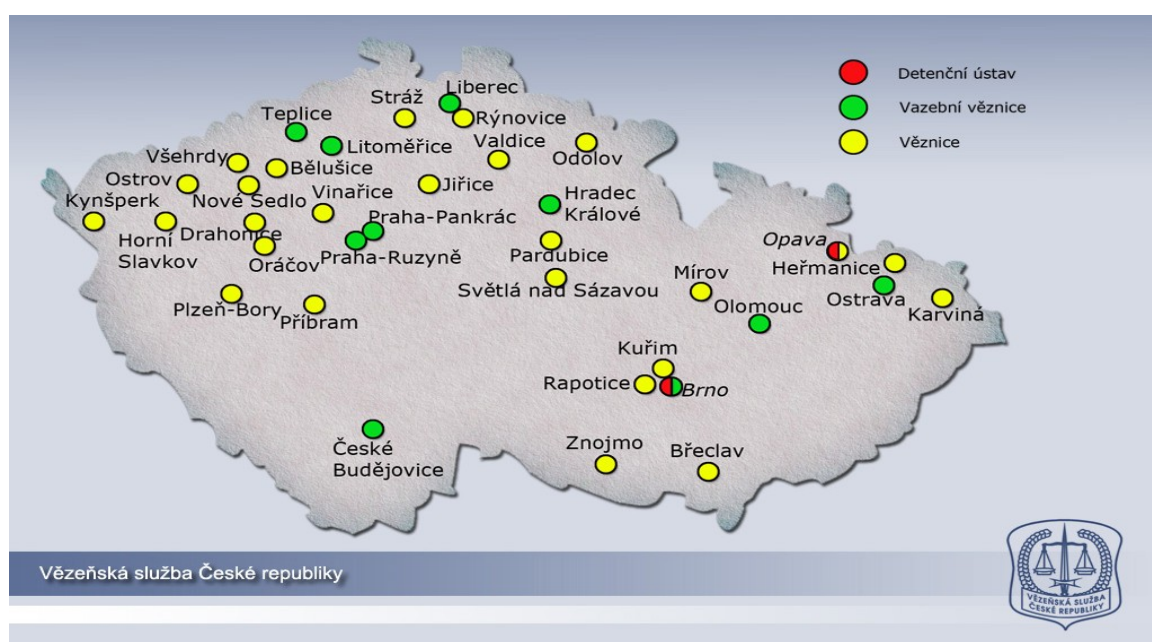
²⁹ ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 5, §56. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.³⁰

Při zařazování do konkrétní věznice v rámci území České republiky se bere zřetel na sociální vazby odsouzeného a je snaha jej umístit do věznice v blízkosti bydliště.³¹

V České republice se v současnosti nachází 36 věznic, z toho 10 vazebních a dva detenční ústavy.

Obrázek č. 1: Rozmístění věznic³²

2.5 Historie vězeňství v České republice

Už od počátků věků lidstvo provází zločin a trest. Oba pojmy jsou z trestního práva, které je základním kamenem vězeňství. Zločin je porušení norem a předpisů, po kterém následuje přiměřený trest. V dnešní době je trest zákonem stanovený a státem vynutitelný následek spáchaného zločinu, který ukládají soudy v trestním řízení, a který

³⁰ ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In :*Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 5, §56, čl. 3. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

³¹ BAJCURA, L. *Práva vězňů: Od vazby po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody*. Praha, 1999, s. 93.

³² Vězeňská služba ČR. *Typy věznic*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/mapa-veznic-vazebnich-veznic-a-detencnich-ustavu-cr-5401>>.

obsahuje negativní hodnocení nejen činu, ale i člověka, který zločin spáchal. Trest není odplatou, jeho cílem je ochrana společnosti před zločiny a jejich pachateli.³³ Na počátku se právo řídilo jediným pravidlem „oko za oko, zub za zub“, vývojem společnosti se pohled na právo a trest vyvíjel až do dnešní podoby.³⁴

• **Vznik vězenství na našem území od počátků až do roku 1918**

Po rozpadu Velkomoravské říše v českých zemích se spíše uplatňoval výkon vazby, kdy byli vězni mučeni a mezi obvyklé tresty patřilo vyhnanství, nucené práce a jako nejpřísnější trest byl trest smrti. V 17. a 18. století se rozšířily tresty tělesné, odnětí svobody a nucené práce, vedle nich existovaly i majetkové tresty a potrestání, které měly pachatele zneuctít. Používalo se i podmíněné odsouzení k trestu smrti, kdy bylo zvykem ponížit pachatele TČ u pranýře a následně mu vypálit cejch. Takto označen byl vypovězen z města.³⁵

• **Vězeňství v letech 1918 - 1939**

Nově vzniklá Československá republika navázala na kořeny Rakouska-Uherska. Věznice byly takřka v každém okresním městě, takže jich bylo více, ale byly určeny pro menší počet osob.

• **Vězení v období protektorátu Čechy a Morava 1939 -1945**

V období okupace vězenství kontrolovalo gestapo. Občané Čech a Moravy byli souzeni německým zemským soudem, zvláštním soudem, stanným soudem nebo rychlým soudem. Odsouzení byli deportováni do koncentračních táborů nebo na nucené práce po Čechách a říši.

³³ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999, s. 16.

³⁴ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno, 2002, s. 9.

³⁵ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999, s. 43.

• Vězeňství v 1945 - 1989 v ČSR

Po skončení 2. sv. války byl obnoven Československý stát. Vláda v čele s E. Benešem se musela vypořádat s německým obyvatelstvem a válečnými zajatci. Byly zřizovány sběrné tábory, z kterých byli lidé následně deportováni do Německa. V roce 1946 vyhráli volby komunisté. Začala temná stránka naší historie, kdy byli vězněni váleční hrdinové 2. sv. války a nepohodlní občané (letci, spisovatelé, herci atd.), kteří byli pro režim nebezpeční. To vedlo ke vzniku nápravných zařízení pro politické vězně, kteří pracovali převážně v hornictví. Komunistický režim provedl 1 011 poprav oběšením. V 50. letech byly symbolem totalitního odporu kauzy s generálem Heliodorem Píkou a poslankyní JUDr. Miladou Horákovou, které obě skončily popravou. V roce 1960 byla provedena poslední poprava s politickým podtextem Vladivoje Tomka.³⁶

• Vězeňství po roce 1989 v ČR

Demokratické proměny v České republice po roce 1989 výrazně zasáhly i vězeňství. Po listopadu 1989 se stal prezidentem Československa bývalý politický vězeň Václav Havel. Ten po svém zvolení udělil amnestii, díky níž ve věznicích z počtu 23000 zůstalo pouze 6000 odsouzených, kteří byli uvězněni za zvlášť závažné trestné činy. Tento krok dal podnět k několika vzpourám ve věznicích, mezi největší patřila vzpoura vězňů v Leopoldově na Slovensku, a vedl ke zvýšení kriminality.

V roce 1990 probíhala kontrola a zkouška z odborné způsobilosti u všech příslušníků Sboru nápravné výchovy. Prověrky prováděla komise složená z bývalých politických vězňů.

V roce 1992 byl vypracován zákon o Vězeňské službě s účinností k 1.1.1993, kdy vznikla Vězeňská služba České republiky.

V současné době se vězeňství rozvíjí a zdokonaluje se jeho systém, a to také díky propojené spolupráci se zahraničím.

³⁶ *Vězeňství v 1945 - 1989 v ČSR*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/811415?print=1>.

2.6 Historie Věznice Příbram - Bytíz ³⁷

2.6.1 Historie věznice do roku 1989

Založení Věznice Příbram je spojeno s geologickým prostředím na Příbramsku a s politickou atmosférou doby padesátých let Československé republiky. V minulosti působila vězeňská zařízení jako zastrašující složka státní moci. Myšlenky třídního boje pronikly do právní úpravy československého vězeňství, k jehož cílům patřilo taktéž potlačování a izolace třídních nepřátel komunistického režimu.

Počátkem padesátých let došlo po vzoru tehdejšího Sovětského svazu k budování velkokapacitních pracovních táborů, kde byli vězni využíváni především k pracím v primární sféře československého průmyslu.

V padesátých letech byl na Příbramsku proveden geologický průzkum, který prokázal přítomnost uranové rudy. Kvůli této strategické surovině a nedostatku pracovní síly byl založen pracovní tábor s typickou architekturou a s ubytovací kapacitou až 2000 osob, takzvaný nápravně pracovní tábor (NPT). Odsouzení zde byli ubytováni ve velice strohých podmínkách - jednalo se o montované přízemní dřevostavby, které spíše plnily funkci "nocleháren". Většinu denního času byli odsouzení zaměstnáváni v nedalekých uranových dolech nebo pomáhali při budování města Příbram.

V polovině šedesátých let byla socialistickým Československem závazně přijata řada mezinárodních pravidel, která určovala způsob zacházení s odsouzenými. Z tohoto důvodu byla ve Věznici Příbram započata nápravná činnost, která se však zaměřila především na oblast kolektivní převýchovy. Základní ideou převýchovy se stalo pracovní zaměstnávání jakožto forma ekonomického využití "jinak pro společnost nepoužitelných" vězňů.

Vzpoura vězňů v roce 1968 byla základním impulsem pro reformní myšlenky v oblasti bezpečnosti a nastartovala stavební úpravy v areálu věznice, které by zmenšily bezpečnostní rizika. V následujících letech byly vystavěny tři budovy (dvě dvoupatrové panelové a jedna cihlová), které měly nahradit zastaralé a ke svému účelu nevyhovující dřevostavby z padesátých let. V důsledku útlumu těžby uranové rudy pracovali odsouzení taktéž v blízkých strojírenských a stavebních podnicích. V druhé polovině 70. let byla v důlních provozech těžba zcela zastavena. Na základě této skutečnosti byl v

³⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Historie Věznice Příbram*. Příbram, 2008, s. 1-7. Interní materiál Vězeňské služby ČR Věznice Příbram.

roce 1987 objekt Nápravně výchovného ústavu převeden z majetku Uranových dolů Příbram do správy tehdejšího Sboru nápravné výchovy. Až do začátku "sametové" revoluce v roce 1989 zajišťovala Věznice Příbram výkon trestu pro odsouzené muže zařazené do II. nápravně výchovné skupiny.

2.6.2 Vývoj věznice po roce 1989 a její současná profilace

Po rozsáhlé amnestii prezidenta republiky na počátku roku 1990 byla větší část věznice využívána k zajištění výkonu vazby obviněných mužů dodaných z Věznice Praha - Pankrác a Praha - Ruzyně. Z důvodu značného nárůstu kriminality mladistvých v počátku devadesátých let bylo ve Věznici Příbram zřízeno oddělení mladistvých obviněných mužů na dobu pěti let. Počet odsouzených se na tomto oddělení pohyboval okolo 35 osob. S ohledem na uvedený počet odsouzených byla využita základní pravidla týmové práce v praxi. V tomto období byl zaveden nový způsob práce s mladistvými - komunitní, motivačně hodnotící systém. Zpočátku zajišťovala věznice výkon trestu odnětí svobody především pro odsouzené muže zařazené do II. nápravně výchovné skupiny (později v souvislosti se změnou zákona do věznice typu s ostrahou). V průběhu dalšího období bylo zřízeno oddělení s dozorem. Rovněž docházelo k postupnému snižování stavu obviněných vykonávající vazbu ve věznici. Od roku 2000 je Věznice Příbram vedena jako věznice s ostrahou, avšak i zde jsou zřízena oddělení pro odsouzené vykonávající trest odnětí svobody ve věznici s dozorem a s dohledem.

3 PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Resocializace odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody probíhá prostřednictvím programů zacházení, v nichž jsou stanoveny konkrétní činnosti a cíle, kterých je odsouzený povinen se účastnit a naplňovat je. „Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení.“³⁸

Při tvorbě programu zacházení je kladen důraz zejména na individuální přístup k odsouzenému s ohledem na jeho osobnost, postoje a motivaci k řešení jeho aktuální situace. Hlavním cílem programu zacházení je přitom dosažení změny postoje odsouzeného k jeho trestné činnosti a ztotožnění se s řádným a zákonným způsobem života po propuštění z výkonu trestu.

S pachateli specifické trestné činnosti jako mentálně retardovaní, toxikomané, alkoholici, sexuální devianti, HIV/AIDS pozitivní, doživotně či dlouhodobě odsouzenými se musí pracovat velmi opatrně a vytvořit jim speciální program zacházení.³⁹

Personál věznice pracuje s odsouzenými pomocí různých aktivit a speciálních metod zacházení a individuálních terapií.⁴⁰

Je nezbytné si uvědomit, že převážná většina vězňů, s výjimkou malého počtu doživotně odsouzených vězňů, se po vykonání svého trestu odnětí svobody vrátí zpátky do společnosti.

Zacházení s odsouzenými se tak musí řídit zájmy, potřebami a ochranou společnosti. Přednostně je nutné pracovat s těmi odsouzenými, kteří jsou pachateli závažné trestné činnosti, neboť jsou pro společnost nejvíce nebezpečnými.

Jedním ze základních prostředků zacházení by měla být konfrontace s okolnostmi, spouštěcími mechanismy a souvisejícími faktory spáchaného trestného činu. Cílem zacházení je pak snížení těch rizik, které měly souvislost se spáchanou trestnou činností a zvyšují pravděpodobnost dalšího selhání.

³⁸ ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 30. června 1999 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1999, Hlava III, §41. ods.1 a 2., [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

³⁹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 67.

⁴⁰ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 118.

„Program zacházení musí být průběžně vyhodnocován, aby bylo v jeho průběhu zřejmé, v jakém rozsahu je odsouzeným naplňován, jakým rizikům i nadále čelí samotný pachatel a jak nebezpečný je právě teď pro společnost nebo potenciální oběti. Na základě těchto průběžných hodnocení lze v případě potřeby tento program zacházení upravit či změnit a současně pak na jeho základě doporučit, případně nedoporučit, žádost odsouzeného o přeřazení do věznice mírnějšího typu, případně jeho podmíněné propuštění z výkonu trestu.“⁴¹

Nemalý vliv na stanovení konkrétního programu zacházení, jeho plnění a následné vyhodnocení má samozřejmě i osobnost odborných zaměstnanců, kteří se na jeho stanovení, plnění a následném vyhodnocení podílejí.

Rozhodující je schopnost zaměstnance-odborníka posoudit vhodnost a prospěšnost konkrétních aktivit pro daného odsouzeného a současně vhodnost a schopnost odsouzeného tyto aktivity plnit a porozumět jejich obsahu tak, aby byly pro něj co největším přínosem.

Svou roli zde hraje v první řadě zkušenost, a to jednak profesionální ve smyslu profesního růstu a jednak životní ve smyslu osobně prožitých zkušeností z obdobných situací a ve vztahu k typologicky podobným odsouzeným. Další důležitou roli hraje také přirozená citlivost a schopnost empatie.

Pochopitelný je i rozdílný vliv pohlaví, tedy zda je daným zaměstnancem podílejícím se na stanovení, plnění a následném vyhodnocení programu zacházení muž nebo žena. Citlivost žen může být větší ve srovnání s mužským racionálnějším přístupem, i když i zde hraje výraznou roli individualita osobnosti každého odborného pracovníka.

Dalším faktorem je i skutečnost, že ve Věznici Příbram jsou pouze odsouzení muži. Někteří z nich tak jinak reagují na mužské a ženské zaměstnance. Tento fakt je samozřejmě rovněž odrazem formální a neformální autority.

Někteří zaměstnanci mají schopnost neformální, přirozené autority, vyplývající z osobnostních dispozic a celkového přístupu, a odsouzenými jsou přijímáni bez rozdílu pohlaví. Jiní zaměstnanci těží pouze z autority formální, tj. autority vyplývající ze vztahu odsouzený vs. zaměstnanec, která nemusí být vždy, zejména v případě žen, vězněnými muži vždy přijata.

⁴¹ ČESKO. VYHLÁŠKA č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999 Řád výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. Hlava IV, §38 a §39. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

V některých specifických programech, jako je například program „Zastav se, zamysli se a změň se“, jsou však lektorkami ve Věznici Příbram pouze ženy a tento program je hodnocen jako jeden z nejvíce žádaných v řadách odsouzených a také jako jeden z nejvíce úspěšných.

Jako typický příklad větší vhodnosti zaměstnanců-mužů při realizaci programů zacházení mohou pak být např. sportovní aktivity nebo aktivity vzdělávací, které jsou zaměřeny na nejrůznější učební obory, jako jsou obráběči kovů, truhláři apod.

3.1 Komplexní zpráva

Každý člověk je zcela individuální osobností, což je dáno nejen jeho psychickými i fyzickými dispozicemi, ale také vlivem výchovy a učení. Posouzení této osobnosti je nezbytným předpokladem pro stanovení optimálního přístupu, v tomto případě stanovení programu zacházení, jehož cílem je naplnění účelu výkonu trestu.

„Komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, případně lékařského posouzení a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného. Komplexní zpráva se vytváří na nástupním oddělení, tedy v nejbližší možné době po umístění odsouzeného do výkonu trestu. Na její tvorbě se podílí psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a vychovatel.“⁴²

Každý z těchto zaměstnanců vytváří svůj úsek informací o odsouzeném, na jejichž základě je vytvořena celková zpráva. Ta obsahuje mimo jiné popis charakteru trestné činnosti, počet dosavadních trestných činů, sociální zázemí odsouzeného, jeho vzdělání a pracovní zkušenosti, popis charakteru osobnosti, motivaci ke změně dosavadního způsobu života, postoj k trestnému činu, závislosti atd.

Při sestavování komplexní zprávy o odsouzeném se odborní zaměstnanci zaměřují nejen na samotnou výpověď daného jedince, ale i na jeho nonverbální projevy v komunikaci a chování. Dále věnují zpracovatelé komplexní zprávy pozornost také studiu spisového materiálu a dalších dostupných informací (např. z hodnocení vychovatelů nástupního oddělení, zápisů z průběhu minulých trestů apod.).

Na základě těchto informací je pak sestaven individualizovaný program zacházení pro konkrétního odsouzeného.

⁴² ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 30. června 1999 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1999, Hlava III, §41, ods.2., [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

I zde svou roli hraje osobnost hodnotitele, která je zcela individuální a může výsledek samotného hodnocení značně ovlivnit. Základní kritéria posuzování, jako vzdělání, pracovní zkušenosti, sociální zázemí apod., jsou dána, avšak například posouzení osobnosti, motivace, přijetí viny nebo individuálních schopností a dovedností, může být značně subjektivní. Také zde je toto hodnocení ovlivněno osobními a profesními zkušenosti, přirozenou citlivostí a schopností empatie každého z hodnotitelů.

Mimo jiné i z tohoto důvodu byl sestaven nový hodnotící program SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených, viz.níže), který by měl vliv subjektivního hodnocení snížit na minimum a zajistit co nejobektivnější hodnocení odsouzených, na jehož základě je pak stanoven nejvhodnější program zacházení.

Proto se v současné době na nástupních odděleních ve věznicích již původní komplexní zpráva u odsouzených nově dodaných do výkonu trestu nesestavuje, neboť se používá hodnotící systém SARPO. Jelikož je však SARPO jako nástroj hodnocení zaveden teprve několik měsíců, vychází se u převážné většiny odsouzených, kteří nastoupili výkon trestu v době, kdy ještě nový nástroj nebyl v provozu, z původní komplexní zprávy.

Tato se tak i nadále využívá při práci s odsouzenými, ke zjištění charakteru jejich trestné činnosti a osobnosti a sestavení programu zacházení odpovídajícímu individualitě každého jednotlivce.

Původní komplexní zpráva však bude postupně plně nahrazena komplexní zprávou SARPO, která bude vycházet z výše uvedeného hodnotícího nástroje.

Další problematickou skutečností však i nadále zůstává fakt, že ani odborní zaměstnanci nemohou zcela zabránit lživým informacím ze strany odsouzených, které taktéž zkreslují celkový výsledek. Z tohoto důvodu využívají hodnotitelé nejen sdělení vězňených osob, ale také spisového materiálu a zápisů dalších odborných zaměstnanců. Při zjištění nepravdivých informací tak mohou s touto skutečností hodnoceného vězně zkonfrontovat a přimět jej k pravdivé objektivní výpovědi.

Ne vždy je však tento postup efektivní, neboť v ojedinělých případech nechtějí odsouzení spolupracovat, a to ani po konfrontaci s objektivními informacemi zjištěnými odborným zaměstnancem. V tomto případě pak záleží opět na posouzení hodnotitele, z kterých informací bude vycházet a jaký si o daném odsouzeném vytvoří závěr, z něhož bude vycházet při stanovení programu zacházení.

3.1.1 Komplexní zpráva SARPO⁴³

Od 1. listopadu 2012 byl do systému hodnocení odsouzených na nástupních odděleních zaveden nový hodnotící nástroj SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených, dále jen SARPO). SARPO je jednotný, objektivní, strukturovaný a cílený nástroj hodnocení odsouzených, který je schopen výpočtu statického a dynamického rizika. Zaměřen je zejména na identifikaci specifické trestné činnosti (násilí, sex a drogy). Odhaluje riziko újmy (oběť) a rizikové kriminogenní faktory (odhad recidivy) a obsahuje zhodnocení motivace, sebereflexe a schopnost učení odsouzeného. Hlavním účelem hodnocení rizik je především předvídat pravděpodobnost opakování trestné činnosti odsouzených a tomuto přizpůsobit program zacházení.

Také na tomto hodnocení se podílí tým vyškolených zaměstnanců, a to ve stejném složení jako v původní komplexní zprávě, tedy psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a vychovatel. Nástroj SARPO umožňuje efektivnější a hlavně objektivnější způsob, jak posoudit osobnost, chování, návyky, postoje a další důležité aspekty odsouzených, a tím lépe vybrat nejvhodnější program zacházení.

Pokud chceme dosáhnout toho, aby byl program zacházení co nejefektivnější, musí jeho stanovení předcházet kvalitní a objektivní hodnocení každého odsouzeného.

Nástroj SARPO se přitom zaměřuje zejména na hodnocení rizik odsouzených, což je jedním z nejdůležitějších úkolů při práci s vězněnými osobami ve vztahu k ochraně majoritní společnosti.

Veškerá hodnocení jsou přitom, kromě stanovení programu zacházení, nezbytným podkladem pro výběr umístění vězňů v rámci věznice, zařazování odsouzených do práce, stanovení vnitřní diferenciací či specifických intervenčních postupů. Kromě toho jsou pak tato hodnocení využívána pro již zmíněné návrhy pro soud k podmíněnému propuštění či přeřazení do věznice mírnějšího typu.

Přestože tvůrci tohoto programu považují hodnotící nástroj za zcela objektivní, je zjevné, že i zde má vliv subjektivní postoj hodnotitele. U jednotlivých hodnocených položek jsou sice přednastaveny možnosti odpovědí, konkrétní výběr odpovědi však určuje i nadále hodnotitel, který navíc může v závěru hodnocení doplnit nebo zvýšit či snížit jeho bodovou hodnotu.

⁴³ *Komplexní zpráva SARPO*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>>.

3.2 Struktura programu zacházení

Speciální pedagog, který je garantem programu zacházení, navrhne odsouzenému na základě komplexní zprávy takový program, který pro něj považuje za nejvhodnější, a který odpovídá možnostem věznice. Do programu nemusí být zařazena celá škála nabízených činností a aktivit, ale jen jeho část, dle zjištěných rizik a potřeb odsouzeného.

Prostřednictvím hodnotícího nástroje SARPO jsou vytipováni odsouzení, u nichž byla zjištěna nejvyšší míra rizika. Především se jedná o odsouzené se specifickou trestnou činností, a to násilného charakteru, sexuálně motivovaná a trestná činnost s drogovým kontextem. U těchto odsouzených jsou pak aplikovány přednostně specializované programy zacházení se zaměřením na daný charakter trestné činnosti. Pro odsouzené s trestnou činností s drogovým kontextem tak existují bezdrogové zóny a specializovaná oddělení, kde jsou aplikovány dlouhodobé terapeutické programy pro osoby s poruchami osobnosti vzniklé v důsledku zneužívání psychotropních a návykových látek. Zaměřeny jsou především na vedení k trvalé a dlouhodobé abstinenci, schopnost řešení zátěžových situací bez užití drogy, změnu sebe-náhledu a náhledu na důsledky jejich rozhodnutí atd.⁴⁴

V případě sexuálně motivované trestné činnosti existuje např. standardizovaný program GREPP, který je určen pro pachatele odsouzené za trestné činy na dětech, a to týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí a sexuální zneužívání dětí bez komerčního aspektu. Cílem programu je poskytnout informace odsouzeným o dopadech a důsledcích jejich trestné činnosti, změna jejich náhledu na tyto dopady, zjištění spouštěcích mechanismů a především minimalizace pravděpodobnosti recidivy. Tento standardizovaný program však probíhá pouze ve vybraných věznicích mezi něž Věznice Příbram nepatří. V případě, že se ve Věznici Příbram najde odsouzený, který splňuje daná kritéria programu, je k jeho realizaci přemístěn do věznice, ve které aktuálně probíhá.⁴⁵

⁴⁴ *Komplexní zpráva SARPO*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>>.

⁴⁵ Vězeňská služba. *Výroční zpráva za rok 2011*. strana 19. [online]. 2012 [cit. 2012-12-30]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Uredni%20deska/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1va%20VS%20CR%202011.pdf>.

U násilně motivovaných trestných činů lze pak aplikovat mimo jiné i program *Zastav se, zamysli se a změň se*, kde se pracuje se sebeovládáním, domýšlením důsledků jednání a schopností alternativního jednání.

Specifickou skupinou jsou pak mladiství odsouzení, pro které je určen Terapeutický program TP 21 JUNIOR. Jedná se o edukativně-terapeutický program, jehož hlavním cílem je minimalizovat násilné projevy v chování zařazených, a to prostřednictvím snížení jejich aktuální, situačně podmíněné, hladiny agresivity. Odsouzení jsou motivováni k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním. Zdůrazněna je nutnost uvědomit si osobní zodpovědnost a obdobně jako v programu *Zastav se, zamysli se a změň se*, pak přijmout konkrétní důsledky svého chování a jednání, především v souvislosti s porušováním zásad slušného chování spojeného s násilím. Vedeni jsou mimo jiné i ke schopnosti naučit se smysluplně využívat svůj volný čas.⁴⁶

Cílovou skupinou jsou mladiství odsouzení s poruchami chování, u nichž se projevují násilnické sklony a agresivita v kolektivu ostatních mladistvých odsouzených, případně vykazují nevhodné chování s prvky šikany.⁴⁷

Ve Věznici Příbram se ani tento program nerealizuje, neboť zde není oddělení pro mladistvé odsouzené.

Nemalá část specializovaných programů v současné době ještě chybí nebo je ve stádiu vývoje, ale právě hodnotící nástroj SARPO by měl být podnětem pro jejich další rozvoj a vyzdvižení jejich důležitosti v působení na odsouzené s cílem snížení zjištěných rizik a v samotném důsledku s cílem ochrany společnosti.

Pokud je u odsouzeného aplikován některý z výše uvedených standardizovaných programů, nejedná se zpravidla o jedinou formu práce s ním, ale tento program bývá doplněn o další nabídku aktivit programu zacházení s ohledem na časové možnosti odsouzeného a na časové a personální možnosti věznice.

V obecné rovině se program zacházení s odsouzenými člení na aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové a na oblast utváření vnějších vztahů.⁴⁸

⁴⁶ TP 21 JUNIOR. [online]. 2012 [cit. 2012-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/o-nas-1634/vykon-vezenstvi-402/program-tp-21-junior>>.

⁴⁷ Nařízení generálního ředitele č.35/2011, . Praha, ze dne 19.7.2011, s. 5, Interní materiál VS ČR.

⁴⁸ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 102.

3.2.1 Pracovní aktivity programu zacházení

Mezi pracovní aktivity programu zacházení patří zaměstnávání odsouzených u státních nebo soukromých subjektů uvnitř věznice nebo mimo ni. Dále práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice a pracovní terapie, vedené zaměstnanci věznice, kteří mají potřebné odborné vzdělání.

Cílem pracovních aktivit je vytvoření pracovních návyků u odsouzených, kteří si je doposud nevytvořili, a udržení a rozvoj pracovních návyků u odsouzených, kteří je již mají. Jakákoliv forma pracovní činnosti je hodnocena jako velmi efektivní v procesu resocializace odsouzených. Ti se učí odpovědnosti a důslednosti ve svém jednání, plánování a disciplíně, schopnosti spolupracovat s druhými. Nedostatek pracovních návyků je totiž velmi častou příčinou selhávání v každodenním životě. Nezaměstnaný jedinec snadněji zvolí trestnou činnost jako alternativu získání finančních prostředků.

Zaměstnávání osob ve výkonu trestu je prioritním, avšak velmi složitým prostředkem úspěšné resocializace odsouzených. Na vysoký počet odsouzených totiž připadá jen velmi nedostatečný počet pracovních míst. Na tomto místě je nutné rozlišit, o jaký typ věznice se jedná, neboť podmínky pro pracovní zařazení odsouzených se podle tohoto kritéria liší.

Ve věznici s ostrahou tak mohou být odsouzení pracovníě zařazeni pouze uvnitř věznice, z čehož vyplývá, že množství pracovních míst je dáno kapacitními prostory, které mohou být pro práci odsouzených využity. I uvnitř věznice jsou totiž mimo tzv. vnitřní provozy pro zajištění každodenního chodu prostory využívané soukromými podniky, které zaměstnávají odsouzené, např. ve výrobě apod.⁴⁹

Odsouzení zařazení do věznice typu dozor a dohled pak mohou být pracovníě zařazeni i mimo věznici. Zde však již záleží také na poptávce ze strany potencionálních zaměstnavatelů, jejich požadavcích, ale i nabídce a spolupráci. Navíc svou roli hrají i bezpečnostní kritéria ve vztahu možného odchodu odsouzeného z pracoviště, respektive jeho nenavrácení se do věznice.⁵⁰

Kritéria, která musí splňovat odsouzení žádající o pracovní zařazení však nejsou pouze bezpečnostního charakteru. Zaměstnanost tak ve věznici snižuje i skutečnost, že odsouzení nespĺňují jiná kritéria pro výběr, jako je například dobrá zdravotní klasifikace nebo kladný psychologický či pedagogický posudek. U některých

⁴⁹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 107.

⁵⁰ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 107.

specifických pracovních pozic má pak také svůj vliv dosažené vzdělání.⁵¹ Vliv má samozřejmě také skutečnost, jak odsouzený plní ostatní části jemu stanoveného programu zacházení a zda se nedopouští kázeňských přestupků.

Velkou proměnnou je také motivace odsouzených pro pracovní zařazení, která jim mnohdy chybí. Někteří odsouzení nechtějí pracovat vůbec, jiní například mají možnost pracovat alespoň brigádně, tj. bez nároku na mzdu, což pro ně není lukrativní, takže raději zvolí variantu nepracovat.

Tabulka č. 1: Přehled pracovišť a pracovních zařazených odsouzených dle jednotlivých typů věznice k 31. 12. 2012⁵²

PRACOVIŠTĚ	Počet odsouzených DOHLED	Počet odsouzených DOZOR	Počet odsouzených OSTRAHA
Nevýrobní provozy vnitřní režie	2	3	64
Hospodářské činnosti	12	30	87
Cizí subjekt	1		1
Celkem zařazeno	15	33	152

Tabulka č. 2: Práce ve prospěch věznice bez odměny (brigádnická činnost) dle jednotlivých typů věznice k 31. 12. 2012⁵³

BRIGÁDY	Počet odsouzených DOHLED	Počet odsouzených DOZOR	Počet odsouzených OSTRAHA
Zajištění provozu věznice	7	12	140

⁵¹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 110.

⁵² KOLEKTIV AUTORŮ. *Čtvrtletní zpráva Věznice Příbram za IV.čtvrtletí roku 2012*. Příbram, 2012, s.27. Interní materiál Vězeňské služby ČR Věznice Příbram.

⁵³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Čtvrtletní zpráva Věznice Příbram za IV.čtvrtletí roku 2012*. Příbram, 2012, s.28. Interní materiál Vězeňské služby ČR Věznice Příbram.

3.2.2 Vzdělávací aktivity programu zacházení

Všeobecně je zastáván názor, že zvyšování gramotnosti u odsouzených je jedním ze základních předpokladů jejich úspěšné resocializace, tedy znovu začlenění se do běžné společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zejména se pak jedná o vztah vzdělání k možnosti pracovního zařazení, které snižuje pravděpodobnost recidivy ve smyslu získávání finančních prostředků z legálních zdrojů.

Velká část odsouzených nastupujících výkon trestu má pouze základní vzdělání, menší procento je vyučeno nebo častěji nedoučeno v různých oborech. Častou příčinou nedostatečného vzdělání je přitom, kromě výchovné zanedbanosti a/nebo nízké motivace, právě páchaní trestné činnosti a následné pobyty ve věznicích, které vzdělávací proces přerušují.⁵⁴

Vzdělávacími aktivitami jsou myšleny jednotlivé formy vzdělávání v různých oborech lidské činnosti, které jsou organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm v rámci jednotlivých věznic (např. ve Věznici Pardubice nebo Všehrdy). Dále potom vzdělávání vedené odbornými zaměstnanci oddělení výkonu trestu v rámci programu zacházení. Lze využít také vzdělávání individuální formou, například prostřednictvím korespondenčních kurzů.

Vzdělávání ve věznici probíhá jednak jako forma zvyšování gramotnosti u málo inteligentních jedinců, kteří se učí číst a psát a také orientovat se v každodenních životních událostech a situacích, jako je například jednání s úřady.

Vyšší formou vzdělání jsou potom různé kurzy, jejichž cílem je zvýšení klasifikace odsouzených a vyučení se v konkrétním oboru. Zde hovoříme o těch odsouzených, kteří v civilním životě dosáhli alespoň základního vzdělání a jsou schopni pojmout přednášenou látku i zvládnout praktická cvičení.

K těmto kurzům patří ve Věznici Příbram například Kurz základů psaní na PC nebo Kurz jednoduché obsluhy pro zařízení restauračního typu a v neposlední řadě „Komplexní reintegrační program pro osoby opouštějící prostředí Věznice Příbram“. V posledním jmenovaném programu se odsouzení mohou vyučit v oboru kovovýroby a dřevovýroby. Tento program bude detailně probírán v dalším textu, neboť je jedním ze dvou hlavních programů zacházení, na které je zaměřena tato práce.

⁵⁴ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 104.

3.2.3 Speciálně výchovné aktivity programu zacházení

Jako speciálně výchovné aktivity programu zacházení označujeme individuální a skupinová poradenství vedená odbornými zaměstnanci věznice. Zejména sem řadíme různé formy terapií (psychoterapie, pohybová terapie, arteterapie, psychosociální výcvik), sociálně právní poradenství (např. výcvikové programy pro nezaměstnané, kteří se učí, jakým způsobem si najít práci nebo jak spolupracovat s Úřadem práce či se sociálními kurátory) nebo například trénink zvládnání vlastní agresivity.⁵⁵

Hlavním obsahem speciálně výchovných aktivit je práce s postojem odsouzených k trestné činnosti, práce s jejich osobností a motivací, jejich individuálními riziky jako jsou například různé formy závislostí. Existují proto specializovaná oddělení a bezdrogové zóny pro odsouzené závislé na alkoholu či nealkoholových drogách, ale i možnost sexuologického ochranného léčení (např. ve Věznici Kuřim).

Cílem je dosažení změny v problematických oblastech, nalezení způsobu jejich řešení a udržení správného vzorce myšlení a chování. Současným trendem v českém vězeňství je vyzdvižení těchto speciálně výchovných aktivit, které mimo jiné pracují i s celkovým náhledem na trestnou činnost. Zdůrazněna je především nutnost přijetí odpovědnosti za důsledky svého jednání, práce se statutem oběti a vyrovnání se s ní, přijetí řádného způsobu života bez porušování zákonných, ale i etických, norem.

Mezi speciálně výchovné aktivity patří také program „Zastav se, zamysli se a změň se“, jehož náplní je motivace odsouzených pachatelů ve výkonu trestu ke změně postojů a stylů myšlení a chování. Jeho cílem je pak prevence opětovného odsouzení, tedy recidivy trestné činnosti. Tento program je druhým stěžejním programem zacházení, jemuž se v rámci této práce věnujeme, a proto bude taktéž probrán podrobněji v dalším textu.

3.2.4 Zájmové aktivity programu zacházení

V rámci psychohygieny je i ve výkonu trestu odnětí svobody nutné pečovat o duševní a fyzické zdraví. K tomuto účelu slouží právě zájmové aktivity, které vedou

⁵⁵ ČESKO. Vyhláška č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999 Vyhláška Ministerstva spravedlnosti kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody . [online]. In :*Sbírka zákonů, České republiky*. Hlava IV, §36. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

odsouzené ke schopnosti naučit se smysluplně trávit svůj volný čas. Tato schopnost je přitom důležitá nejen ve výkonu trestu, ale zejména v běžném životě.

Opět se na tomto místě vracíme k různým druhům závislostí, se kterými se odsouzení potýkají a které mnohdy tvoří hlavní náplň jejich „volného času“. Smysluplné aktivity mohou toto závislé jednání plnohodnotně a zdravě nahradit.

Značného charakteru pak nabývá tato problematika především u nezaměstnaných odsouzených, kterých je, jak již bylo zmíněno na jiných místech, větší část vězeňské populace.

Zájmové aktivity tvoří různé formy individuální a skupinové zájmové činnosti, které rozvíjejí schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených. Kromě udržení a posílení psychické a fyzické kondice přispívají také k vytvoření si kulturních návyků a potřeb, orientaci ve společenském a politickém životě či zdravému sebeprosazení, osobnímu rozvoji a sebevědomí.⁵⁶

Do zájmových aktivit můžeme zařadit v podstatě jakoukoliv činnost, kterou považuje daný jedinec za naplňující a která je předmětem jeho zájmu, ať již jde o činnosti sportovní, manuální či „vzdělávací“ ve smyslu tréninku vědomostí a dovedností či všeobecného rozhledu.

Tabulka č. 3: Nabídka aktivit programu zacházení v oblasti vzdělávací, speciální výchovné a zájmové⁵⁷

AKTIVITA	Personální zajištění	Oblast zacházení	Počet odsouzených
Kurz všeobecného vzdělávání osvojování si prac. návyků	speciální pedagog	vzdělávací	21
Pěstební a zahrádkářské práce	vychovatel	vzdělávací	15
Kurz přírodních a historických zajímavostí	vychovatel	vzdělávací	33
Kurz českého jazyka	vychovatel	vzdělávací	31
Sebeobslužné aktivity	vychovatel	vzdělávací	15
Německý jazyk	vychovatel	vzdělávací	25

⁵⁶ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 102.

⁵⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Čtvrtletní zpráva Věznice Příbram za IV.čtvrtletí roku 2012*. Příbram, 2012, s.8-9. Interní materiál Vězeňské služby ČR Věznice Příbram.

Rekvalifikační kurz základů obsluhy PC	tým odborníků	vzdělávací	21
Kurz zeměpisu	vychovatel	vzdělávací	20
Rekvalifikační kurz jednoduché obsluhy	tým odborníků	vzdělávací	20
Rekvalifikační kurz jednoduché kuchařské práce	tým odborníků	vzdělávací	13
Základy křesťanství	kaplanka	speciální výchovná	20
Reintegrace odsouzených	tým odborníků	speciální výchovná	60
Psychoterapie	psycholog	speciální výchovná	60
Pohybová terapie	psycholog	speciální výchovná	35
Zastav se, zamysli se a změň se	spec.pedagog psycholog	speciální výchovná	12
Hudební kroužek	vychovatel	zájmové	13
Míčové hry	vychovatel	zájmová	30
Kroužek rukodělných činností	vychovatel	zájmová	15
Kroužek luštitelů křížovek	vychovatel	zájmová	20

3.2.5 Oblast utváření vnějších vztahů

V oblasti utváření vnějších vztahů se odsouzení zaměřují na udržení a podporu kontaktů se svým sociálním zázemím (rodina, přátelé, jedinci mimo kriminální subkulturu). Hlavním cílem je předejít rozpadu sociálních vazeb a tím usnadnit odsouzenému jeho přechod do běžného života po propuštění z výkonu trestu.

Udržení vztahů s rodinou a přáteli usnadňuje také samotný průběh výkonu trestu odnětí svobody, v jehož rámci slouží jako prostředek sociální opory. Řadíme sem kromě písemné korespondence a telefonického kontaktu také různé formy návštěv, a to jak ve věznici, tak i mimo ni. Zde rovněž hraje roli, v jakém typu věznice je odsouzený zařazen a jak plní stanovený program zacházení.

Např. ve věznici s ostrahou může mít odsouzený, který plní program zacházení v plném rozsahu a je opakovaně kladně hodnocen, takzvanou návštěvu bez zrakové a

sluchové kontroly, kdy je mu poskytnut prostor pro kontakt s jeho rodinou v soukromí mimo ostatní návštěvníky a odsouzené.⁵⁸

Naopak odsouzený, který je kázeňsky trestán za držení nepovolené věci nebo zneužití návykové látky, má návštěvu za tzv. dělicí přepážkou, kdy je mu osobní kontakt s návštěvníky znemožněn a je realizován pouze přes tuto přepážku.⁵⁹

Odsouzení zařazení na výstupním oddělení, kde se připravují na nadcházející propuštění, mohou kromě návštěv s rodinou využít i akce mimo věznici, kdy za doprovodu zaměstnanců mají možnost navštívit Úřad práce či město Příbram.

U odsouzených ve věznici s dozorem a dohledem se pak využívá i možnosti návštěv mimo věznici na tři a více hodin a také institut přerušování výkonu trestu např. na týden, který odsouzený tráví doma se svou rodinou. I v případě odsouzených zařazených do věznice typu dohled a dozor však hraje svou roli přístup k plnění programu zacházení, celkové chování odsouzeného, jeho osobnostní profil a posudek bezpečnostních složek ve smyslu rizika jeho případného zneužití těchto různých forem opuštění věznice.⁶⁰

⁵⁸ ČESKO. Vyhláška č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999 Vyhláška Ministerstva spravedlnosti kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. Hlava VI, §57. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

⁵⁹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Plzeň, 2008, s. 108.

⁶⁰ ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 30. června 1999 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1999, Hlava III, §45, [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

4 REALIZACE PROGRAMŮ VE VĚZNICI PŘÍBRAM

4.1 Program „Zastav se, zamysli se a změň se“

4.1.1 Struktura a cíle programu⁶¹

Program „Zastav se, zamysli se a změň se“ (dále jen 3Z) byl převzat z Velké Británie. Na naše podmínky byl upraven týmem pracovníků Probační a mediační služby ČR, pracovníky Vězeňské služby ČR a externími odbornými spolupracovníky.

Cílem tohoto programu je motivovat odsouzené recidivisty ve výkonu trestu ke změně jejich postojů a stylů myšlení. Má být prevencí opětovného odsouzení, resp. opětovného páchaní trestné činnosti. Výlučností programu 3Z je přesah získaných dovedností do života na svobodě.

Je vhodný především pro přípravu odsouzených na podmíněné propuštění, příp. propuštění z výkonu trestu v souvislosti s jeho koncem. Kritériem pro zařazení odsouzených do programu 3Z je kromě výše uvedeného požadavku na délku trestu, respektive jeho blížící se konec, především opakovaná trestná činnost. Zařazený odsouzený musí být minimálně dvakrát soudně trestán.

Dalším kritériem je také motivace k pravidelné účasti a schopnost porozumět základním instrukcím a informacím předkládaným a vyžadovaným v rámci tohoto programu.

Do programu nemůže být zařazen odsouzený, který se nachází v akutní psychické krizi nebo trpí závažnou poruchou osobnosti.

Rovněž nelze zařadit odsouzeného za sexuálně motivovaný trestný čin, a to z důvodu vyloučení rizika negativních reakcí ze strany dalších odsouzených zařazených do programu. Z bezpečnostních důvodů se pak nezařazují odsouzení ve zvláštním bezpečnostním režimu věznice.

Obsah programu je zaměřen zejména na nácvik a trénink sociálních dovedností a znalostí, rozvoj kritického myšlení, schopnost řešení problémů s dlouhodobější perspektivou, rozvoj sociálních kompetencí a komunikačních dovedností, učení sebeovládání (zvládání stresu a agresivity), přijímání pravidel, předcházení pocitů

⁶¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Manuál programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Praha, 2010. Interní materiál GŘ Vězeňské služby ČR.

frustrace a zklamání z neúspěšného zařazení do společnosti, posilování sebedůvěry a sociálních vazeb a posilování pozitivních sociálních norem.

Program probíhá skupinovou formou a využívá metody modifikace chování, kognitivně-behaviorální terapie, nácvik řešení problémů ad. Realizuje jej dvojice vyškolených trenérů, a to zpravidla dvakrát ročně, pokaždé se skupinou jedenácti až třinácti, nejčastěji však dvanácti, odsouzených. Počet všech sezení je jedenáct, každé sezení trvá dvě hodiny.

Jeho cílem je mimo jiné i poskytnutí prostoru pro samostatné myšlení, vyjádření vlastních myšlenek, postojů, a to zejména ve vztahu k dalšímu páčání trestné činnosti. Dále usiluje o snížení negativního vlivu vězeňské subkultury na osobnost odsouzeného, nalezení vlastní identity a racionálního náhledu při řešení náročných životních situací, podporu a rozvoj skupinové spolupráce (dynamiky), prohlubování dovedností alternativního a kauzálního myšlení. Snaží se o celkovou změnu myšlení odsouzených ve vztahu k páčání trestné činnosti.

K metodám užívaným v rámci programu 3Z patří přímá skupinová interakce s využitím zpětné vazby, cílený nácvik a posilování žádoucího prosociálního chování, komplexní verbální racionalizace nevýhod recidivujícího chování ve vztahu k páčání trestné činnosti a praktická realizace jednotlivých cvičení dle osnov sezení.

4.1.2 Statistické údaje⁶²

Ve Věznici Příbram bylo do dnešního dne realizováno šest běhů programu 3Z, každý v rozsahu již zmíněných 11 sezení, zpravidla po dvanácti odsouzených. Celkem bylo do tohoto programu zařazeno 73 odsouzených. Z tohoto počtu 4 odsouzení program nedokončili, jeden z osobních důvodů (nevyhovoval mu způsob práce, jednalo se o introverta s výrazným problémem prezentovat se před ostatními), ostatní tři nedodrželi minimální počet účastí na jednotlivých sezeních. Všichni odsouzení, kteří program nedokončili, jsou doposud ve výkonu trestu, dva ve věznici s ostrahou, jeden byl přerazen do věznice s dozorem a jeden do věznice s dohledem.

⁶² SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Statistika odsouzených, kteří program dokončili, respektive jejich aktuálního stavu ve vztahu k výkonu trestu, je zobrazena v tabulce níže. Jedná se o statistická data získaná z vnitřního informačního systému Vězeňské služby ČR ke dni 31.1.2013.

Tabulka č. 4: Statistické údaje k programu „ZZZ“⁶³

PROGRAM „ZZZ“	Počet odsouzených DOHLED	Počet odsouzených DOZOR	Počet odsouzených OSTRAHA
Celkem absolvovalo	-	3	66
Stále ve výkonu trestu	-	8 (po přeřazení)	22
Propuštění - konec trestu	-	3	16
Propuštění - podmíněné propuštění	-	-	7
Propuštění - zdravotní důvody	-	-	1
Propuštění - amnestie prezidenta ČR	-	-	7
Opětovně ve výkonu trestu	-	-	5

Z celkem 19 odsouzených propuštěných na základě konce trestu je mimo výkon trestu odnětí svobody 12 z nich méně než jeden rok a 7 více než rok. Ze sedmi odsouzených propuštěných na základě podmíněného propuštění jsou 4 odsouzení mimo výkon trestu méně než jeden rok a 3 více než jeden rok.

Odsouzení, kteří jsou v současné době opětovně ve výkonu trestu, byli po absolvování programu 3Z propuštěni ve dvou případech na základě podmíněného propuštění a ve třech případech v souvislosti s řádným koncem trestu.

Po každém běhu programu 3Z vyplňují účastníci programu a také jeho lektori krátký dotazník, který obsahuje hodnocení průběhu programu a změn v chování či přístupu klienta. Tyto dotazníky nemají charakter tvrdých statistických dat a nejsou v tomto směru vyhodnocovány. Jejich cílem je spíše poskytnutí zpětné vazby pro lektory programu tak, aby v případě potřeby mohli zkvalitňovat vedení programu, svůj přístup, případně vyšší motivaci klientů. Vzhledem k rozmanitosti osobnosti klientů a

⁶³ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

jejich trestné činnosti mohou tyto výstupy sloužit také jako podnět pro změnu přístupu již při samotném výběru klientů do dalšího běhu.

Hodnoty, alternativy odpovědí a jejich rozsah, se liší u odsouzených a u lektorů. Tato skutečnost je dána jednak objektivnějším hodnocením ze strany lektorů, které je dáno i znalostí dalších informací o chování svých klientů-odsouzených. Zřejmá je také snaha odsouzených o vytvoření pozitivnějšího obrazu o sobě a v jeho důsledku mírné nadhodnocení svých schopností a rozsahu změn.

Tabulka č. 5: Klienti pochopili podstatu a cíle programu⁶⁴

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	60	9	-	-
Lektoři	50	15	4	-

Tabulka č. 6: Klienti se vyvíjeli v oblasti myšlení, postojů a způsobů chování během jednotlivých sezení⁶⁵

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	55	14	-	-
Lektoři	42	20	5	2

⁶⁴ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

⁶⁵ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Tabulka č. 7: Míra zapojení, přístup k samotné činnosti, schopnost spolupracovat a dodržet stanovená pravidla⁶⁶

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	54	15	-	-
Lektoři	42	20	5	2

Tabulka č. 8: Schopnost klientů přenést naučené dovednosti do praxe a realizovat změny v oblasti myšlení, postojů a způsobů chování⁶⁷

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	45	17	7	-
Lektoři	35	15	10	9

Tabulka č. 9: Prognóza úspěšnosti programu, vyhodnocení účelnosti jednotlivých cvičení a technik⁶⁸

Hodnotitel	Zcela úspěšní	S menší mírou rizika recidivy	S větší mírou rizika recidivy	Zcela neúspěšní
Odsouzení	45	20	4	-
Lektoři	27	20	13	9

V rámci hodnocení programu 3Z bylo využito i metody řízených rozhovorů, jejichž cílem bylo zjistit, které konkrétní dovednosti a schopnosti, získané v rámci programu, jsou klienti skutečně schopni využít v praxi.

⁶⁶ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

⁶⁷ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

⁶⁸ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Nejčastějšími z nich byly:

- schopnost potlačit agresivní chování, vlastní impulzivitu, řešit problémové situace více racionálně
- domýšlet důsledky svých rozhodnutí a svého jednání dříve než se daného jednání dopustí
- hledat různé alternativy řešení problémových situací, opustit nefunkční vzorce jednání a najít více vhodné
- rozhodovat se s ohledem nejen na svou osobu a vlastní prospěch, ale také s ohledem na dopady pro ostatní, jejich potřeby a přání
- přiznání si vlastního problému a přijetí osobní odpovědnosti
- uvědomit si negativní vliv pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody nejen pro klienta, ale také pro členy klientovy rodiny a blízké, včetně dopadů finančních
- zaměřit se na správná rozhodnutí na základě racionálních rozhodnutí učiněných v klidu a rozmyslu, nikoliv impulzivně
- využívat pomoci odborných zaměstnanců ve výkonu trestu a následně pomoci úřadů, sociálních pracovníků a kurátorů po propuštění na svobodu
- práce na sobě samém, motivace pro léčení různorodých závislostí.

4.2 Komplexní reintegrační program

4.2.1 Struktura a cíle programu⁶⁹

Realizátorem a rovněž i příjemcem dotace je Centrum podpory podnikání Praha (dále jen CPPP), o.s. Partnerem je dále Hospodářská komora a Věznice Příbram.

Věznice Příbram se na projektu podílí formou výběru uchazečů z řad odsouzených vhodných dle stanovených kritérií pro absolvování odborně vzdělávacích programů - svářeč, truhlář, práce s kovem. Výběr vhodných uchazečů provádějí odborní zaměstnanci věznice ve spolupráci s odborným pracovníkem CPPP.

Věznice dále poskytuje odpovídající prostory pro zajištění teoretické i praktické části vzdělávacího kurzu pro předpokládaný počet odsouzených, a to 60. Celková časová dotace na jednoho odsouzeného je 400 hodin, přičemž vzdělávání ve výše uvedených oborech je realizováno ve třech kolech, trvajících 4 měsíce.

⁶⁹ KOLEKTIV AUTORŮ *Projektový záměr reintegrace odsouzených*. Praha, 2010. Interní materiál Centrum podpory podnikání Praha o.s. a Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Na teoretické a praktické výuce se podílejí zaměstnanci věznice s požadovaným vzděláním, konkrétně se jedná o mistra odborného výcviku pro zajištění praktické výuky, pedagoga pro zajištění teoretické výuky a psychologa, který se podílí na zajištění individuálního motivačně-poradenského programu.

Úroveň a počet zapojených zaměstnanců v projektu Reintegrace vězňů je výsledkem vzájemného konsensu, jehož výsledkem jsou objektivně vyhodnocené podmínky a možnosti Věznice Příbram.

Pracovníci věznice, podílející se na projektu, jsou financováni ze strany CPPP v rámci dohody o provedení práce, popřípadě smlouvy o dílo.

Pracovníci CPPP se na projektu podílejí formou administrace, řízení projektu a vedením finančních záležitostí. Koordinují veškeré činnosti, vyhledávají vhodné zaměstnavatele a průběžně s nimi spolupracují. Cílem je vytvoření minimálně třiceti pracovních míst pro osoby po výkonu trestu, které úspěšně absolvují vzdělávací program (ve spolupráci s dalším neformálním partnerem Hospodářskou komorou hl. města Prahy). Dále podporují osoby po výkonu trestu - reintegrační asistence, poskytování pracovních právních poradenství, řešení jejich problémů na novém pracovišti, starají se o publicitu projektu (spolupráce s médii, vytvoření informačního webu, organizace tiskových konferencí).

Cílem projektu je minimalizovat společenské znevýhodnění osob opouštějících Věznici Příbram a zlepšit jejich pozici na pracovním trhu, především ve Středočeském kraji. Projekt chce pomoci těm osobám, které se připravují na propuštění z výkonu trestu, a jsou motivováni pro pracovní zařazení a hlavně pro práci na sobě samých. Těmto osobám chce usnadnit jejich přechod do běžného života po propuštění a zvýšit jejich šanci na správné společenské zařazení.

Již během pobytu ve věznici připravuje tým odborníků odsouzené z cílové skupiny na život po propuštění. Jednak prostřednictvím odborného vzdělání (obor kovovýroba, částečně svářeč a dřevovýroba), které jim usnadní nalezení pracovního místa, jednak formou individuálního motivačně-poradenského programu, který posílí jejich motivaci ke vstupu do zaměstnání.

Po jejich propuštění jim reálně pomůže získat pracovní místo (tým odborníků oslovuje konkrétní zaměstnavatele a nabízí jim pracovní síly) a v případě potřeby i odpovídající možnost ubytování.

Klientům programu je i mimo věznici dále k dispozici ucelený program reintegrace a pracovních právních poradenství, které jim pomůže řešit krizové situace, jež

mohou nastat v komunikaci se zaměstnavatelem, rodinou nebo úřady.

Každý klient programu bude po propuštění sledován členy týmu minimálně po dobu ochranné lhůty (odpovídající délce zkušební doby) a bude s ním i jeho zaměstnavatelem udržován kontakt.

4.2.2 Statistické údaje ⁷⁰

Za dobu realizace Komplexního reintegračního programu ve Věznici Příbram bylo proškoleno celkem 67 odsouzených, a to ve třech blocích. Jednalo se o 65 odsouzených zařazených ve věznici s ostrahou a dva odsouzené zařazené ve věznici s dozorem. Všichni úspěšně složili závěrečné zkoušky před zkušební komisí a obdrželi certifikát o absolvování programu.

Statistika odsouzených, kteří program dokončili, respektive jejich aktuálního stavu ve vztahu k výkonu trestu, je zobrazena v tabulce níže. Jedná se o statistická data získaná z vnitřního informačního systému Vězeňské služby ČR ke dni 31.1.2013.

Tabulka č. 10: Program „Reintegrace“⁷¹

PROGRAM „REINTEGRACE“	Počet odsouzených DOHLED	Počet odsouzených DOZOR	Počet odsouzených OSTRAHA
Celkem absolvovalo	-	2	65
Stále ve výkonu trestu	-	-	12
Propuštění - konec trestu	-	-	42
Propuštění - podmíněné propuštění	-	2	-
Propuštění - zdravotní důvody	-	-	-
Propuštění - amnestie prezidenta ČR	-	-	10
Opětovně ve výkonu trestu	-	-	1

⁷⁰ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

⁷¹ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Z celkem 42 odsouzených propuštěných na základě konce trestu je mimo výkon trestu odnětí svobody 34 z nich méně než jeden rok a 8 více než rok. Oba odsouzení propuštění na základě podmíněného propuštění jsou mimo výkon trestu více než jeden rok.

Odsouzený, který je v současné době opětovně ve výkonu trestu, byl po absolvování Reintegračního programu propuštěn v souvislosti s řádným koncem trestu.

I v rámci hodnocení tohoto programu bylo využito obdobného dotazníku ke zhodnocení jeho účinnosti, ale i samotného pochopení a přínosu pro klienty. I zde bylo hlavním cílem poskytnutí zpětné vazby pro realizátory programu tak, aby v případě potřeby mohli zkvalitňovat vedení programu, svůj přístup, případně vyšší motivaci klientů. Vzhledem k rozmanitosti osobnosti klientů a jejich trestné činnosti mohou i zde tyto výstupy sloužit také jako podnět pro změnu přístupu již při samotném výběru klientů do dalšího běhu.

Hodnoty, alternativy odpovědí a jejich rozsah, se opět liší u odsouzených a u lektorů. Tato skutečnost je dána i zde jednak objektivnějším hodnocením ze strany lektorů, které je dáno i znalostí dalších informací o chování svých klientů-odsouzených. Zřejmá je také snaha odsouzených o vytvoření pozitivnějšího obrazu o sobě a v jeho důsledku mírné nadhodnocení svých schopností a rozsahu změn.

Mimo jiné je tato skutečnost dána i tím, že většina klientů se účastnila obou výše uvedených programů. Zpravidla se jedná o aktivnější odsouzené, kteří se aktivně podílí na plnění programu zacházení a mají zájem o svou změnu. Odsouzených, kteří se zúčastnili obou programů, je z celkového počtu cca padesát procent.

Tabulka č. 11: Klienti pochopili podstatu a cíle programu⁷²

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	65	2	-	-
Realizátoři	60	7	-	-

⁷² SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Tabulka č. 12: Klienti byli schopni učení a zlepšovali se v oblasti teoretických znalostí i v rámci praktických cvičení⁷³

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	60	7	-	-
Realizátoři	54	8	5	-

Tabulka č. 13: Míra zapojení, přístup k samotné činnosti, schopnost spolupracovat a dodržet stanovená pravidla⁷⁴

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	65	2	-	-
Realizátoři	57	7	3	-

Tabulka č. 14: Schopnost klientů přenést získané vědomosti a naučené dovednosti do praxe ve výkonu trestu i mimo něj⁷⁵

Hodnotitel	Zcela bez problémů	S drobnými problémy	S výraznými problémy	Vůbec ne
Odsouzení	55	12	-	-
Realizátoři	43	10	8	6

⁷³ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

⁷⁴ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

⁷⁵ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Tabulka č. 15: Prognóza úspěšnosti programu, vyhodnocení účelnosti teoretických znalostí a praktických cvičení⁷⁶

Hodnotitel	Zcela úspěšní	S menší mírou rizika recidivy	S větší mírou rizika recidivy	Zcela neúspěšní
Odsouzení	45	15	7	-
Realizátoři	38	8	15	6

I zde bylo využito metody řízených rozhovorů, jejichž cílem bylo zjistit, jaké konkrétní změny bylo u klientů dosaženo.

Hlavními body zde bylo:

- výrazný nárůst motivace odsouzených pro pracovní zařazení, a to jednak již po dobu dalšího průběhu výkonu trestu, ale zejména po propuštění na svobodu
- získání nových dovedností a schopností v rovině teoretické i praktické a vyšší ukotvení a další nácvik dovedností a schopností získaných již v minulosti
- uznání řádného pracovního poměru, a to stabilního a dlouhodobého, jako nezbytnou podmínku úspěšné resocializace po propuštění
- schopnost spolupráce s Úřadem práce a sociálními kurátory při řešení potřebných dokladů, uzavírání smluv a celkové finanční gramotnosti
- přijetí osobní odpovědnosti za finanční problémy, dluhy a také vedení domácnosti, péče o děti apod.
- schopnost smysluplně trávit volný čas a realizovat se v legálních volnočasových aktivitách

⁷⁶ SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

ZÁVĚR

Otázka účinnosti programů zacházení je jistě stěžejní v problematice páčání trestné činnosti a zejména rizika její recidivy. Je totiž zřejmé, že samotná izolace pachatelů trestné činnosti od ostatní společnosti není jako prevence recidivy, a i celkově nárůstu páčání trestné činnosti, dostatečná. V prvotní fázi, po dobu samotného pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody, sice zabráni pachateli v další trestné činnosti, ale nezaručí, že v této činnosti nebude pokračovat po svém propuštění. Také odstrašující efekt výkonu trestu odnětí svobody pro ostatní občany není zárukou bezúhonného života, neboť sám o sobě není dostačující.

Jsou to právě programy zacházení, které mohou zásadně ovlivnit efekt výkonu trestu odnětí svobody, a jejichž cílem je změna přístupu odsouzených pachatelů k jejich trestné činnosti a celkově k dosavadnímu způsobu života, přijetí plné odpovědnosti za důsledky svého jednání a tím zvýšení pravděpodobnosti, že po svém propuštění z výkonu trestu povedou řádný život.

Také hodnotící nástroj SARPO je dalším prostředkem, který poukazuje na nutnost specializovaných programů zacházení. Poukazuje přitom zejména na důležitost vlastní motivace odsouzených ke změně životního stylu, na podporu při přechodu do běžného občanského života po propuštění a zejména na přijetí plné odpovědnosti za důsledky svých rozhodnutí.

Lednová amnestie prezidenta České republiky Václava Klause sice snížila přeplněnost českých věznic, avšak nijak neovlivnila míru recidivy trestné činnosti. Je tedy jen otázkou času, kdy se české věznice opět naplní, ať již odsouzenými umístěnými ve vazbě, odsouzenými, kteří prozatím výkon trestu nenastoupili, nebo dalšími pachateli nové trestné činnosti.

Specializované programy jako jsou program Zastav se, zamysli se a změň se a program Reintegrace odsouzených patří k novějším programům a oba jsou svým rozsahem specifické. Hlavně jsou ale efektivní, což je zřejmé ze statistiky vedené o odsouzených, kteří jeden nebo oba programy absolvovali. Je zřejmé, že jde o relativně malý vzorek a krátké časové období, chybí taktéž kontrolní skupina provedeného šetření, ale pozitivní efekt na odsouzené po jejich absolvování je viditelný i přes tato omezení.

Zejména program ZZZ tak může být do budoucna výrazným přínosem v boji s recidivou trestné činnosti. Jeho hlavní předností je práce s přístupem k trestné činnosti odsouzených, přijetím jejich viny a osobní odpovědnosti za důsledky svého jednání. Prostřednictvím zamyšlení se nad otázkou obětí jejich trestné činnosti umožňuje odsouzeným domýšlet důsledky svých činů a vcítit se do role poškozeného. Tato zkušenost a změna náhledu je přitom důležitým předpokladem motivace pro vedení řádného života a snížení rizika recidivy trestné činnosti.

Hlavním specifikem a přínosem programu Reintegrace odsouzených je zvýšení jejich odborné kvalifikace a tím zvýšení pravděpodobnosti úspěšného uplatnění se na trhu práce. Projekt navíc pomáhá odsouzeným najít konkrétní práci po výkonu trestu a v případě potřeby i ubytování.

Oba tyto programy i další programy zacházení aplikované v rámci výkonu trestu jsou tak více než nutné, máme-li snižovat riziko recidivy trestné činnosti a tím zvyšovat bezpečnost v naší společnosti. Svůj nemalý vliv zde přitom sehrávají i zaměstnanci Věznice Příbram, kteří svým profesionálním a zároveň lidským přístupem působí na osobnost odsouzených, učí je novým vědomostem a dovednostem a zároveň jsou jim příkladem svým chováním a vystupováním.

Současně však stále mnoho specifických programů chybí, ať již z důvodů finančních, personálních, nebo že doposud nebyly vytvořeny. Jsou to například programy zacházení pro formy kriminality, jako jsou organizovaný zločin, počítačová kriminalita a další.

Také je zřejmé, že i přes velkou snahu zaměstnanců Věznice Příbram, ale i celkově Vězeňské služby ČR, je recidiva trestné činnosti stále vysoká. Je tedy nutné dále rozvíjet specializované zacházení a práci s odsouzenými. Důležitost také narůstá v oblasti postpenitenciární péči, tedy v pomoci odsouzeným bezprostředně po jejich propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. BAJCURA, L. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada, 1999. 158 s. ISBN 80-7169-555-6.
2. ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
3. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha: Rybka, 1999, 463 s. ISBN 80-86182-91-6.
4. FRYŠŤÁK M. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. zcela prep. a dopl. vyd. Brno: KEY Publishing 2009. 157 s. ISBN 978-80-7418-039-2.
5. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. doplněné vydání, České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 185 s. ISBN 80-86708 -30- 6.
6. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
7. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7.
8. JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
9. KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 272 s. ISBN 80-2103025-9.
10. KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 2005. 864 s. ISBN 80-7235-272-5.
11. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. 383 s. ISBN 80-7367-122-0.
12. MADAR, Z. a kolektiv. *Slovník českého práva - I. a II. díl*. Praha: Linde, 2002. 1846 s. ISBN 80-7201-377-1.
13. PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.

14. ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-.

Elektronické zdroje

1. CHYTKA, R. *Kognitivní terapie* [online]. 13.06.2009, poslední revize 9.3.2013 [cit. 2013-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.viafit.cz/clanek/001-kognitivne-behavioralni-terapie/>>.
2. *Komplexní zpráva SARPO*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>>.
3. Vězeňská služba ČR. *Typy věznic*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/mapa-veznic-vazebnich-veznic-a-detencnich-ustavu-cr-5401>>.
4. *Vězeňství v 1945 - 1989 v ČSR*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/811415?print=1>.
5. Vězeňská služba. *Výroční zpráva za rok 2011*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-30]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Uredni%20deska/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1va%20VS%20CR%202011.pdf>.
6. *TP 21 JUNIOR*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/o-nas-1634/vykon-vezenstvi-402/program-tp-21-junior>>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon. Zákon ze dne 29.11.1961. [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky. Hlava IV*. [cit. 2012-11-1]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>>.
2. ČESKO. Zákon č. 2/1993 552 ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky. Článek 7*. [cit. 2012-12-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

3. ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Hlava V, Díl 2, oddíl 4, §52. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.
4. ČESKO. Zákon č. 6/2002 ze dne 30. listopadu 2001 Zákon o soudech a soudcích. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 2002, Hlava I, Díl 1, oddíl 1, §4. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>>.
5. ČESKO. Zákon č. 555/1992 ze dne 17. listopadu 1992 Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1993, Hlava I, § 1, § 2. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.
6. ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 30. června 1999 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. 1999, Hlava I, Díl 1. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.
7. ČESKO. Vyhláška č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999 Vyhláška Ministerstva spravedlnosti kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody . [online]. In: *Sbírka zákonů, České republiky*. Hlava II. [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

Ostatní zdroje

1. KOLEKTIV AUTORŮ. *Historie Věznice Příbram*. Příbram, 2008, 9 s. Interní materiál Vězeňské služby ČR Věznice Příbram.
2. KOLEKTIV AUTORŮ. *Čtvrtletní zpráva Věznice Příbram za IV.čtvrtletí roku 2012*. Příbram, 2012, 33 s. Interní materiál Vězeňské služby ČR Věznice Příbram.
3. KOLEKTIV AUTORŮ. *Manuál programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Praha, 2010. Interní materiál GŘ Vězeňské služby ČR.

4. KOLEKTIV AUTORŮ *Projektový záměr reintegrace odsouzených*. Praha, 2010. Interní materiál Centrum podpory podnikání Praha o.s. a Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.
5. Nařízení generálního ředitele č.35/2011, kterým se stanoví minimální standardy pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody. Praha, ze dne 19.7.2011, 10 s., Interní materiál VS ČR.
6. SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Reintegrace odsouzených*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.
7. SCHRÖDLOVÁ, V. *Statistické údaje k programu Zastav se, zamysli se a změň se*. Příbram, 2013. Interní materiál Vězeňské služby ČR, Věznice Příbram.

Seznam zkratek

VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VS	vězeňská služba
SARPO	souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených
TČ	trestného činu
KBT	Kognitivně - Behaviorální terapie
3Z	Zastav se, zamysli se a změň se
CPPP	Centrum podpory podnikání Praha